

บทความวิจัย (Research Article)

การพัฒนาหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตามแนวคิดการศึกษาอิงถิ่นฐาน สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา: กรณีชุมชนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนบน จังหวัดนครสวรรค์

A DEVELOPMENT OF LOCAL HISTORY CURRICULUM BASED ON PLACE-BASED EDUCATION APPROACH FOR PRIMARY SCHOOL STUDENTS: A CASE OF AN UPPER CHAO PHRAYA RIVER COMMUNITY, NAKHON SAWAN PROVINCE

Received: July 23, 2017

Revised: September 7, 2017

Accepted: September 11, 2017

อมสิน จตุพร^{1*} และอมรรัตน์ วัฒนารัตน²
Omsin Jatuporn^{1*} and Amornrat Wattanatorn²

¹คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

²วิทยาลัยการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา

¹Faculty of Education, Naresuan University, Phitsanulok 65000, Thailand

²School of Education, University of Phayao, Phayao 56000, Thailand

*Corresponding Author, E-mail: ajarn.hon@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตามแนวคิดการศึกษาอิงถิ่นฐานสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา: กรณีชุมชนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนบน จังหวัดนครสวรรค์ วิธีดำเนินการวิจัยใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้รู้ในท้องถิ่นเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและบริบทท้องถิ่น และศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อนำมากำหนดเป็นขอบข่ายและลำดับประสบการณ์การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพหลักสูตร ผลการวิจัย พบว่า

1. ผลการศึกษาองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า

1.1 องค์ความรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประกอบด้วยเรื่องราวและความเป็นมาของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ชุมชนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนบน เขตจังหวัดนครสวรรค์ ความสัมพันธ์กับเรื่องเล่า นิทาน ตำนาน คติชน ภูมินาม และวิถีการดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่น ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

1.2 แนวคิดการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ผู้เรียนควรได้เรียนรู้เรื่องราวประวัติศาสตร์ที่มีความหมายและเริ่มต้นจากบริบทถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเอง แนวการจัดขอบข่ายและลำดับประสบการณ์การเรียนรู้สามารถดำเนินการได้ 3 แนวทาง คือ การจัดเนื้อหาแบบตามลำดับเวลา การจัดเนื้อหาแบบกำหนดหัวข้อหรือประเด็น และการจัดเนื้อหาแบบวงกลม

2. ผลการสร้างและตรวจสอบคุณภาพหลักสูตร พบว่า หลักสูตรประกอบด้วย 2 ส่วน คือ หลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร หลักสูตรมีองค์ประกอบ ได้แก่ ความสำคัญและความจำเป็น หลักการ จุดมุ่งหมาย คำอธิบายรายวิชา โครงสร้างหลักสูตรและสาระการเรียนรู้ แนวการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ แนวทางการวัดและประเมินผล และสื่อการเรียนรู้และแหล่งเรียนรู้ และเอกสารประกอบหลักสูตร ได้แก่ หลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตามแนวคิดการศึกษาอิงถิ่นฐานสำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และ คู่มือการใช้หลักสูตร แล้วนำหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินความเหมาะสม พบว่า องค์ประกอบหลักสูตรในภาพรวมอยู่ในระดับเหมาะสมมาก ($\bar{x} = 4.47$) และเอกสารประกอบหลักสูตรในภาพรวมอยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{x} = 4.50$) ตามลำดับผลการทดลองนำร่องหลักสูตร พบว่า หลักสูตรมีความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริง

คำสำคัญ: การพัฒนาหลักสูตร ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การศึกษาอิงถิ่นฐาน

Abstract

The research objective was to develop local history curriculum based on place-based education approach for primary school students: a case of an upper Chao Phraya River community, Nakhon Sawan province. The research and development (R & D) process model has been adopted to use in the study as follows: step 1 studying local historical narratives, local community contexts and curriculum approach for local history teaching and learning in basic education level in order to define the scope and sequence of local history curriculum in which the data collected from experts by using in-depth interviews, step 2 constructing curriculum and verifying curriculum quality.

The results at each step were presented as follows:

1. The local historical narratives, local community contexts and curriculum approach for local history teaching and learning in basic education level were found that:

1.1 The local historical narratives consisted of the narratives of local history in the area of upper Chao Phraya River community, Nakhon Sawan, the relationship between narratives, tales,

chronicles, folktales, local-historical name of places, and folkways of local people and the relationship between people and natural environments.

1.2 The curriculum approach for local history teaching and learning in basic education level was as follows: students should learn historical contents which are culturally relevant and start from students' own community contexts and the scope and sequence of local history curriculum can be designed in 3 approaches: chronological, thematic, and concentric approaches.

2. Curriculum consisted of 2 parts: 1) curriculum documents and 2) supplementary documents. Curriculum documents consisted of rationale, principles, objectives, course description, course structure and learning contents, learning activities, measurement and evaluation, and learning materials and resources. Supplementary documents consisted of local history curriculum based on place-based education approach for grade 6 students and curriculum handbook. The curriculum was evaluated for the appropriateness. The curriculum documents and the supplementary documents were appropriated at high level ($\bar{X} = 4.47$) and the highest level ($\bar{X} = 4.50$) respectively. The curriculum was then piloted for the further improvement. Its result was at high level of appropriateness and ready for the implementation.

Keywords: Curriculum Development, Local History, Place-Based Education Approach

ความเป็นมาของปัญหา

พื้นที่ชุมชนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนบน จังหวัดนครสวรรค์ มีความสำคัญในฐานะที่เป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของจังหวัดนครสวรรค์และสอดคล้องกับรากฐานความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม กล่าวคือ ในพื้นที่ดังกล่าวจะพบความหลากหลายและความอุดมสมบูรณ์ของพืชพันธุ์ธัญญาหาร ความหลากหลายของผู้คนจากชาติพันธุ์ต่างๆ ประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิต จากข้อมูลพื้นฐานในเชิงพื้นที่พบกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มที่ลี้ภัยอพยพเข้ามาทำมาหากินตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อาทิ ไทย จีน ลาว ญวน มุสลิม และมอญ เป็นต้น (Sasivongsaroj, 2013, pp. 107–132) จากหลักฐานทางโบราณคดีตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นว่าดินแดนแถบนี้เคยเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของชุมชนศูนย์กลางการค้าขายแลกเปลี่ยน แหล่งอารยธรรม ศูนย์กลางของอำนาจทางการเมือง และแหล่งเศรษฐกิจที่สำคัญของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Kesmanee & Charoensri) ท้องถิ่นในแถบนี้จึงมีเรื่องราวของประวัติศาสตร์ สังคม รวมถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการดำรงอยู่ในสังคมพหุวัฒนธรรมของชุมชนต้นแม่น้ำเจ้าพระยาอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาย่างยิ่ง

การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและองค์ความรู้ท้องถิ่นดังกล่าวจึงส่งผลดีหลายประการแก่ผู้ทำการศึกษา กล่าวคือ การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ให้ความสำคัญกับบริบทด้านถิ่นฐานทางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตนเอง ก่อนที่จะขยายไปสู่การเรียนรู้เรื่องราวที่ไกลตัวออกไป จะทำให้ผู้เรียนมีสำนึกด้านถิ่นฐาน (sense of

place) หรือการรู้ถิ่นฐาน (place literacy) และมีส่วนในการรับผิดชอบและใช้ความรู้ที่เรียนตามหลักสูตรไปจัดการประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในลักษณะนี้จึงรวมไปถึงกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติการวิจัย การศึกษาภาคสนาม และการเรียนรู้แบบโครงงาน สิ่งสำคัญที่ได้รับ คือ การรู้จักตัวตนมากขึ้นหรือที่มั่นวิชาการเรียกว่า “มาตุภูมิ” ซึ่งนำไปสู่การสร้างควมสำนึกต่อชุมชนท้องถิ่น (Sueb wattana, 2011, p. 156)

ประเด็นสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่น กระบวนการจัดการศึกษาต้องมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันระหว่างเนื้อหาสาระการเรียนรู้กับบริบทจริงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของผู้เรียน โดยแนวคิดการศึกษาอิงถิ่นฐาน (Place-Based Education) เน้นการใช้ชุมชนท้องถิ่นเป็นสถานที่ให้ความรู้และประสบการณ์ตรงแก่นักเรียน (Community as Curriculum) (Cornbleth, 1990) นอกจากนั้นชุมชนท้องถิ่นยังเป็นรากฐานในการพัฒนาความเป็นพลเมือง (Citizenship) และมุมมองเชิงพหุวัฒนธรรม (Multiculturalism) แก่นักเรียน (Danker, 2003) เป้าหมายของการศึกษาอิงถิ่นฐานเน้นให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักรู้ต่อชุมชนท้องถิ่น ภูมิภาค ประเทศ และโลก

จากผลการศึกษาและแนวคิดข้างต้นทำให้ผู้วิจัยมุ่งประเด็นการวิจัยไปที่การพัฒนาหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตามแนวคิดการศึกษาอิงถิ่นฐานสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา เป็นการพัฒนาหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในระดับประถมศึกษาซึ่งยังไม่ปรากฏชัดเจนในการจัดการศึกษาตามหลักสูตรของโรงเรียน หลักสูตรฉบับนี้จะเป็นหลักสูตรที่ประมวลองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม การเมือง เศรษฐกิจ และภูมิปัญญาท้องถิ่นลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา จังหวัดนครสวรรค์ เพื่อแสดงเป็นกรณีศึกษานำร่องที่สามารถใช้เป็นแนวทางการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้และการจัดการเรียนการสอนสำหรับครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และสาระการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ทั้งนี้ การจัดทำหน่วยการเรียนรู้และการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์รวมถึงจังหวัดใกล้เคียงนั้น ครูผู้สอนสามารถออกแบบหน่วยการเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอน การคัดสรรและสอดแทรกองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นประกอบเพื่อเป็นรายละเอียดเพิ่มเติมนอกจากสาระความรู้พื้นฐานที่นำเสนอได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ เนื่องจากการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้ควรมีความยืดหยุ่นและสามารถปรับใช้ได้ตามบริบทของแต่ละพื้นที่โดยมีครูในฐานะนักวิจัยและพัฒนาหลักสูตร (Teacher as Curriculum Researcher and Development) ผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์แบบตอบโต้หรือการสะท้อนคิดเชิงวิพากษ์ (Reflective thinking) (Connelly & Clandinin, 1990; Thongthaw, 2008, pp. 91-124) โดยเฉพาะการสอดแทรกรายละเอียดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและประวัติศาสตร์สังคม ท้ายที่สุดแล้วการศึกษาครั้งนี้จะได้นวัตกรรมด้านหลักสูตรที่ช่วยส่งเสริมให้นักเรียนเกิดคุณลักษณะการรู้ถิ่นฐาน (Place literacy) อันเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาความเป็นพลเมืองโลก และที่สำคัญที่สุดคือ การร่วมกันถักทอและสร้างความทรงจำร่วมซึ่งจะเป็นรากฐานให้คนในท้องถิ่นมีความสำนึกถิ่นฐานบ้านเกิด ความเป็นพลเมืองดี และพร้อมที่จะสร้างชุมชนที่มีความยั่งยืนต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตามแนวคิดการศึกษาอิงหลักฐานสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา: กรณีชุมชนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนบน จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เฉพาะดังนี้

1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตามแนวคิดการศึกษาอิงหลักฐานสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา

1.1 เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและเรื่องราวความเป็นมาของชุมชนในด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญา ภาษาและวรรณกรรม ตำนาน นิทาน ความเชื่อ และเรื่องเล่าของชุมชนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนบน ในเขตจังหวัดนครสวรรค์

1.2 เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2. เพื่อสร้างและตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตามแนวคิดการศึกษาอิงหลักฐานสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตามแนวคิดการศึกษาอิงหลักฐานสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา

1. การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และเรื่องราวความเป็นมาของชุมชนในด้านวิถีชีวิต ตำนาน นิทาน ความเชื่อ และเรื่องเล่าของชุมชนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนบน ในเขตจังหวัดนครสวรรค์

1.1 สืบเคราะห์เอกสาร ตำราทางวิชาการ งานวิจัยและวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนบนและบริบทที่มีลักษณะเฉพาะของชุมชนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ดังนี้ ศึกษาข้อมูลจากหนังสือ ได้แก่ ประวัติศาสตร์และเอกลักษณ์ท้องถิ่นของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เอกลักษณ์ท้องถิ่นจังหวัดนครสวรรค์ โดยสภาวัฒนธรรมจังหวัดนครสวรรค์ รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น จังหวัดนครสวรรค์ และกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่นของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 1 และเอกสารรายงานวิจัย ได้แก่ งานวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

1.2 นำผลการศึกษาที่ได้มาสังเคราะห์เนื้อหาเพื่อให้ได้กรอบแนวคิดของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนบน ในเขตจังหวัดนครสวรรค์ มาสร้างแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างจำนวน 1 ฉบับ ซึ่งประกอบด้วยประเด็นคำถาม ดังนี้

ข้อที่ 1 ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนบน ในเขตจังหวัดนครสวรรค์ มีความเป็นมาอย่างไร และประกอบด้วยเรื่องอะไรบ้าง

ข้อที่ 2 ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนบน ในเขตจังหวัดนครสวรรค์ มีความสัมพันธ์กับอาชีพ เช่น นิทาน ตำนาน เรื่องเล่า คติชน ภูมิปัญญา และวิถีการดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่นอย่างไร

ข้อที่ 3 ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนบน ในเขตจังหวัดนครสวรรค์ มีความสัมพันธ์กับอาชีพ เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ เส้นทางคมนาคม แม่น้ำลำคลอง ปริมาณน้ำฝน อย่างไร สิ่งเหล่านี้มีความสัมพันธ์อยู่กับสังคมมนุษย์ในระดับต่างๆ และกำหนดวิถีประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นอย่างไร

ข้อที่ 4 ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนบน ในเขตจังหวัดนครสวรรค์ เป็นบริบทที่มีลักษณะเฉพาะชุมชนซึ่งเอื้อต่อการพัฒนาหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างไร

1.3 เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นหรือประวัติศาสตร์ชุมชนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา และผู้รู้ในท้องถิ่นเกี่ยวกับเรื่องราวความเป็นมาของชุมชน และบริบทชุมชนในด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญา ภาษาและวรรณกรรม ตำนาน นิทาน ความเชื่อ และเรื่องเล่า การคัดเลือกผู้รู้ในท้องถิ่นพิจารณาจากบุคคลที่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชนท้องถิ่น และสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทางภูมิศาสตร์ ประวัติความเป็นมาของชุมชน สภาพปัญหาของชุมชน การประกอบอาชีพ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนความคาดหวังของชุมชนและโรงเรียนในการจัดการศึกษาให้กับเด็กในชุมชน

1.4 เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เป็นข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ใช้เกณฑ์การคัดเลือกเอกสารด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ได้แก่ เอกสารกลุ่มงานวิจัย วิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิต หนังสือสิ่งพิมพ์ และเอกสารประวัติความเป็นมาของท้องถิ่น

1.5 นำความรู้ที่ได้จากการสัมภาษณ์และการศึกษาเอกสารมาสังเคราะห์สร้างข้อสรุปเพื่อกำหนดขอบข่ายและลำดับประสบการณ์การเรียนรู้ (scope and sequence) ในการพัฒนาหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานต่อไป

2. การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.1 สังเคราะห์เอกสาร ตำราทางวิชาการ และงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นซึ่งปรากฏในวารสารทางวิชาการ หนังสือ ตำราทางวิชาการ เครือข่ายอินเทอร์เน็ต รายงานการประชุมสัมมนาและรายงานผลการวิจัย

2.2 นำผลการศึกษาที่ได้มาสังเคราะห์เนื้อหาเพื่อให้ได้กรอบแนวคิดของแนวการจัดขอบข่ายและลำดับประสบการณ์การเรียนรู้ (scope and sequence) และแนวการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน มาสร้างแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างจำนวน 1 ฉบับ ซึ่งประกอบด้วยประเด็นคำถาม ดังนี้

ข้อที่ 1 หลักการสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วยอะไรบ้าง

ข้อที่ 2 การจัดขอบข่ายและลำดับประสบการณ์การเรียนรู้ (scope and sequence) ของหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ควรเป็นอย่างไร

ข้อที่ 3 แนวทางหรือกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ควรเป็นอย่างไร

2.3 เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอน และครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีความเชี่ยวชาญในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

2.4 นำความรู้ที่ได้จากการสัมภาษณ์มาสังเคราะห์สร้างข้อสรุปเพื่อกำหนดกรอบในการพัฒนาหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตามแนวคิดการศึกษาอิงถิ่นฐานสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตามแนวคิดการศึกษาอิงถิ่นฐานสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา ผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้

1. ขั้นการออกแบบหลักสูตร (Curriculum design) ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

1.1 สรุปข้อมูลที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง จากขั้นตอนที่ 1 การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และเรื่องราวความเป็นมาของชุมชนในด้านวิถีชีวิต ตำนาน นิทาน ความเชื่อ และเรื่องเล่าของชุมชนกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนบน ในเขตจังหวัดนครสวรรค์ และการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการสร้างข้อสรุปจากการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ผลการศึกษาที่ได้เป็นข้อมูลจำเป็นที่นำมาใช้กำหนดโครงสร้างหลักสูตร (Curriculum framework) รูปแบบขอบข่ายและลำดับประสบการณ์การเรียนรู้ (Scope and Sequence) ขององค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 และแนวการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในระดับประถมศึกษา

1.2 ศึกษาเอกสารหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 แนวการจัดขอบข่ายและลำดับประสบการณ์การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ไทย จากคำอธิบายรายวิชาในโครงสร้างหลักสูตรสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ไทยและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการกำหนดโครงสร้างหลักสูตร (Curriculum framework) รูปแบบขอบข่ายและลำดับประสบการณ์การเรียนรู้ (Scope and Sequence) ขององค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 และแนวการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในระดับประถมศึกษา

1.3 สร้างขอบข่ายและลำดับประสบการณ์การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 และแนวการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในระดับประถมศึกษาจากการผสมผสานรูปแบบการจัดเนื้อหาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น 3 วิธี คือ การจัดเนื้อหาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตามกาลเวลา (Chronological Approach) การจัดเนื้อหาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยการกำหนดเป็นหัวข้อ (Topical Approach หรือ Thematic Approach) และการจัดเนื้อหาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นด้วยการจัดแบบวงกลม (The Concentric Approach)

1.4 นำขอบข่ายและลำดับประสบการณ์การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและแนวการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในระดับประถมศึกษา มากำหนดขอบข่ายเนื้อหาและแนวการจัดการเรียนการสอนใน

แต่ละชั้นปีตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 โดยเขียนแสดงเป็นแผนภูมิตารางเพื่อให้มองเห็นเส้นทางเดินของขอบข่ายและลำดับประสบการณ์การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและแนวการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในระดับประถมศึกษา

1.5 การจัดขอบข่ายและลำดับประสบการณ์การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและแนวการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในระดับประถมศึกษา เป็นไปตามหลักการนำเสนอขอบข่ายและลำดับประสบการณ์การเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย การจัดหลักสูตรให้มีความต่อเนื่องกันในแนวนอน เรียกว่า Horizontal Organization (Omstein and Hunkins, 2008, p. 23) การกำหนดขอบข่ายของหลักสูตรยึดหลักเกณฑ์สำคัญดังนี้ ภาวะประสบการณ์ และความสามารถของผู้เรียน ความยากง่ายของธรรมชาติหรือเนื้อหาวิชา ความทันสมัย และความเป็นสากลของเนื้อหาวิชา และความสมดุลระหว่างความกว้างความลึกของเนื้อหาวิชา (Pilanthanonond, 2003)

2. ขั้นสร้างหลักสูตร (Curriculum construction) ผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้

2.1 นำขอบข่ายและลำดับประสบการณ์การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและแนวการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในระดับประถมศึกษา ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมามีดำเนินการพัฒนาหลักสูตรแบบประเด็นเรื่อง (Thematic Curriculum) เป็นการสร้างหลักสูตรรายวิชาแบบบูรณาการจากแกนภายในกลุ่มสาระนั้นๆ ชื่อว่า หลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตามแนวคิดการศึกษาอิงถิ่นฐานสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.2 การยกร่างหลักสูตร เป็นการนำข้อสรุปจากผลการศึกษาและสังเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนที่ 1 มายกร่างออกแบบหลักสูตร ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการจัดทำหลักสูตรที่ประกอบด้วย เอกสารหลักสูตร และเอกสารประกอบหลักสูตร

2.3 การจัดทำเอกสารประกอบหลักสูตร เป็นการเตรียมเอกสารต่างๆ เพื่อนำมาอธิบายหลักสูตรที่สร้างขึ้น เพื่อให้ผู้นำหลักสูตรไปใช้สามารถทำความเข้าใจในองค์ประกอบและรายละเอียดของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตรเมื่อได้นำหลักสูตรไปใช้ในสถานการณ์จริง เอกสารประกอบหลักสูตรประกอบด้วย คู่มือการใช้หลักสูตร ประกอบด้วยคำชี้แจงวิธีการจัดการเรียนการสอน และหน่วยการเรียนรู้และแผนการจัดการเรียนรู้

2.4 ตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน เพื่อการตรวจสอบความเหมาะสม พบว่า หลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพในภาพรวมระดับมากขึ้นไป

2.5 ทดลองนำร่องหลักสูตรเพื่อพิจารณาความเป็นไปได้ นำหลักสูตรไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุบาลเก่าเลี้ยว ปีการศึกษา 2559 จำนวน 20 คน ผลการทดลองนำร่อง พบว่า หลักสูตรมีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติจริง

2.6 ผู้วิจัยได้นำผลที่ได้จากการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรและข้อเสนอแนะต่อการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรมาสรุปผล แก้ไขปรับปรุงและจัดทำหลักสูตรฉบับสมบูรณ์

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาค้นคว้าความรู้ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

1.1 ผลการศึกษาค้นคว้าความรู้ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และเรื่องราวความเป็นมาของชุมชนในด้านวิถีชีวิต ตำนาน นิทาน ความเชื่อ และเรื่องเล่าของชุมชนกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนบน ในเขตจังหวัดนครสวรรค์ ข้อมูลพื้นฐานดังกล่าวนี้ประกอบด้วยเรื่องราวและความเป็นมาของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นชุมชนกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนบน เขตจังหวัดนครสวรรค์ ความสัมพันธ์กับเรื่องเล่า นิทาน ตำนาน คติชน ภูมิปัญญา และวิถีการดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่น ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

1.2 ผลการศึกษาแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน หลักการสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องราวที่อยู่ใกล้ตัว มีหลักฐานข้อเท็จจริงให้เห็นชัดเจน ทำให้บทเรียนน่าสนใจ มีความหมายต่อการเรียนรู้ เกิดความภาคภูมิใจและมีความรู้สึกเป็นเจ้าของถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเอง แนวการจัดขอบข่ายและลำดับประสบการณ์การเรียนรู้สามารถดำเนินการได้ 3 แนวทาง คือ การจัดเนื้อหาประวัติศาสตร์แบบ Chronological Approach เป็นการจัดเนื้อหาหรือเหตุการณ์ตามลำดับเวลาที่เกิดขึ้น การจัดเนื้อหาประวัติศาสตร์แบบกำหนดหัวข้อหรือประเด็น (Topical Approach หรือ Thematic Approach) และการจัดเนื้อหาประวัติศาสตร์แบบวงกลม (The Concentric Approach) การจัดขอบข่ายและลำดับประสบการณ์การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและแนวการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในระดับประถมศึกษา ผู้วิจัยใช้การจัดแบบ Thematic approach หรือ Topical approach โดยเน้นประวัติตนเอง ครอบครัว ชุมชน และท้องถิ่นที่นักเรียนอาศัยอยู่เป็นแกน การจัดลำดับประสบการณ์การเรียนรู้และแนวการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในระดับประถมศึกษาจะเริ่มต้นจากการศึกษาประวัติศาสตร์ที่อยู่ใกล้ตัวขยายออกไปสู่ระดับท้องถิ่น จังหวัด ภาค และประเทศ อันเป็นแนวคิดสำคัญของหลักการจัดการศึกษาอิงถิ่นฐาน (Place-Based Education)

ตาราง 1 ขอบข่ายและลำดับประสบการณ์การเรียนรู้ของหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ขอบข่ายและลำดับประสบการณ์การเรียนรู้ของหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
ประถมศึกษาปีที่ 1 เหตุการณ์ในชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับลำดับเวลาการเรียนรู้ความเป็นมาของท้องถิ่นพื้นที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ประวัติตนเอง ครอบครัวและผลงานสำคัญในอดีตของบรรพบุรุษ การศึกษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์อย่างง่ายจากสิ่งของต่างๆ ของครอบครัวเช่น ภาพถ่ายบรรพบุรุษ ภาพถ่ายครอบครัว และของเก่าที่สะสมมาจากบรรพบุรุษ เป็นต้น ประวัติโรงเรียน ศึกษาในเชิงเปรียบเทียบให้เห็นวิวัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงจากอดีตสู่ปัจจุบันในช่วงระยะเวลาไม่เกิน 10-15 ปี เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นพื้นที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและความเป็นท้องถิ่นที่สัมพันธ์กับความเป็นชาติไทย
ประถมศึกษาปีที่ 2 ประวัติและผลงานของบุคคลสำคัญในท้องถิ่นทั้งอดีตและปัจจุบัน เช่น ผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน นักการปกครองท้องถิ่น และปราชญ์ชาวบ้าน เป็นต้น เน้นศึกษาพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรมอันเป็นแบบอย่างที่ดี ประวัติของท้องถิ่น/ชุมชน/จังหวัด เน้นศึกษาเปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางสังคมจากอดีตสู่ปัจจุบัน เช่น ลักษณะที่

ขอบข่ายและลำดับประสบการณ์การเรียนรู้ของหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

อยู่อาศัย ศาสนสถาน โรงเรียน โรงพยาบาล ถนนในชุมชน การละเล่น ของเล่นสำหรับเด็ก และแหล่งนันทนาการชุมชน เป็นต้น ช่วงเวลาของพัฒนาการแห่งยุคสมัยประวัติศาสตร์ในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและภาคกลางจากอดีตจนถึงปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงวิถีชุมชนพื้นที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาในอดีตถึงปัจจุบันในด้านการตั้งถิ่นฐาน ศาสนา การศึกษา การเมืองการปกครอง และเศรษฐกิจ

ประถมศึกษาปีที่ 3 วิธีการประวัติศาสตร์บอกเล่าจากบุคคลในท้องถิ่นร่วมสมัย (อย่างง่าย) เกี่ยวกับประวัติชนกลุ่มน้อย ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องตำนาน นิทานพื้นบ้าน วรรณคดีพื้นบ้าน พิธีกรรม ความเชื่อต่างๆ เพื่อให้เข้าใจความเป็นมาของท้องถิ่น และเกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นจนเกิดความตระหนักในการอนุรักษ์มรดกท้องถิ่น เหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของผู้คนในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา หลักฐานทางประวัติศาสตร์ประเภทต่างๆ และแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้อง การตั้งถิ่นฐานและวิถีชุมชนพื้นที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐานและพัฒนาการชุมชนสำคัญในท้องถิ่น ประเพณีวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และศาสนาในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและภาคกลางที่ควรอนุรักษ์

ขอบข่ายและลำดับประสบการณ์การเรียนรู้ของหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ประถมศึกษาปีที่ 4 วิธีการทางประวัติศาสตร์และยุคสมัยของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและภาคกลาง พัฒนาการของมนุษย์ในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและภาคกลางยุคก่อนและสมัยประวัติศาสตร์ การสร้างอาณาจักรสำคัญในอดีต ประเภทหลักฐานประวัติศาสตร์ท้องถิ่นพื้นที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาเพื่อการเข้าใจการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบัน การตั้งหลักแหล่งและพัฒนาการของมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์และยุคประวัติศาสตร์ที่ปรากฏจากหลักฐานประวัติศาสตร์ และโบราณคดีในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา พัฒนาการของชุมชนสำคัญสมัยอาณาจักรทวารวดีในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ และประวัติของกษัตริย์และบุคคลสำคัญในสมัยอาณาจักรทวารวดี

ประถมศึกษาปีที่ 5 หลักฐานประวัติศาสตร์ท้องถิ่นพื้นที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาประเภทลายลักษณ์อักษรและไม่ใช่ลายลักษณ์อักษร ความรู้ท้องถิ่นจากประวัติศาสตร์นิพนธ์ท้องถิ่นลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่างที่แสดงการอยู่ร่วมกันของคนในท้องถิ่นที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม อิทธิพลอารยธรรมจีนและวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ในยุคสมัยทางประวัติศาสตร์พื้นที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา พัฒนาการของชุมชนสำคัญสมัยสุโขทัย อยุธยา และรัตนโกสินทร์ในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์

ประถมศึกษาปีที่ 6 วิธีการทางประวัติศาสตร์ในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นพื้นที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ความสัมพันธ์ด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและภาคกลางกับภูมิภาคต่างๆ ของไทย พัฒนาการของประวัติศาสตร์พื้นที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและภาคกลางในสมัยรัตนโกสินทร์ ชีวิตประวัติและผลงานบุคคลสำคัญด้านการพัฒนาท้องถิ่นสมัยรัตนโกสินทร์เพื่อให้เข้าใจเกี่ยวกับความคิดรวบยอดของการเปลี่ยนแปลงและความต่อเนื่อง กาลเวลาจากอดีตปัจจุบันไปสู่อนาคต เป็นการปูพื้นฐานให้ผู้เรียนรู้จักชื่อของดินแดนหรืออาณาจักรต่างๆ ในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและภาคกลางอย่างกว้างๆ ก่อนที่จะศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นต่างๆ ในระดับชั้นต่อไป

แนวทาง/กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ผู้เรียนในระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ 1-6 ในวัยนี้ควรจะเรียนรู้เรื่องราวที่อยู่ใกล้ตัว เป็นรูปธรรมและเข้าใจง่าย ดังนั้นการจัดขอบข่ายเนื้อหา ประวัติศาสตร์ชุมชนหรือประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ควรจัดหลักสูตรให้ผู้เรียนต่อเนื่องกันไปตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับมัธยมศึกษา โดยมีแนวทาง/กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ได้แก่ การกำหนด

ปัญหาในการวิจัยและการตั้งคำถามสำคัญ การใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ในการรวบรวมข้อมูล การวิพากษ์หลักฐาน การเลือกสรรและจัดความสัมพันธ์ของหลักฐาน และการนำเสนอเรื่องราวที่ศึกษาค้นคว้า

2. ผลการสร้างและตรวจสอบคุณภาพหลักสูตร

2.1 ผลการสร้างหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตามแนวคิดการศึกษาอิงถิ่นฐานสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา มืองค์ประกอบ ได้แก่ ความสำคัญและความจำเป็นของหลักสูตร หลักการของหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตร คำอธิบายรายวิชา โครงสร้างหลักสูตรและสาระการเรียนรู้ แนวการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ แนวทางการวัดและประเมินผล และสื่อการเรียนรู้และแหล่งเรียนรู้

2.2 ผลการสร้างเอกสารประกอบหลักสูตร ประกอบด้วย 2 ตอน คือ 1) หลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตามแนวคิดการศึกษาอิงถิ่นฐานสำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และ 2) คู่มือการใช้หลักสูตร ประกอบด้วย คำชี้แจงวิธีการจัดการเรียนการสอน และหน่วยการเรียนรู้และแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย สาระสำคัญ จุดประสงค์การเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล และสื่อการสอนและแหล่งเรียนรู้

2.3 ผลการตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร พบว่า หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมภาพในภาพรวมอยู่ในระดับเหมาะสมมาก ($\bar{X} = 4.47$, S.D. = 0.70) และเอกสารประกอบหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมภาพในภาพรวมอยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X} = 4.50$, S.D. = 0.68)

2.4 ผลการทดลองนำร่องหลักสูตร พบว่า หลักสูตรมีความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริง

อภิปรายผลการวิจัย

1. ด้านองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ผลการศึกษาองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น พื้นที่ชุมชนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนบน จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า องค์ความรู้ที่เป็นประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นของพื้นที่ดังกล่าวมีลักษณะที่สอดคล้องกับแนวคิดของ Suebwattana (2011) และ Wallipodom (2011) ที่ได้ให้ความหมายของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไว้ว่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นคือประวัติศาสตร์สังคมที่แสดงให้เห็นความเป็นมาของผู้คนในท้องถิ่นเดียวกันที่อาจมีความแตกต่างทางชาติพันธุ์ แต่เมื่อเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ตั้งแต่ 2-3 ชั่วคนสืบลงไป ก็จะเกิดสำนึกร่วมกันเป็นคนในท้องถิ่นเดียวกัน มีจารีตชนบประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ และกติกาในทางเศรษฐกิจและสังคมร่วมกัน โดยมีพื้นฐานทางความเชื่อและศีลธรรมเดียวกัน การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นต้องใช้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเป็นแนวทางในการศึกษา จุดมุ่งหมายของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คือ ความเข้าใจในความหลากหลายของวิถีวัฒนธรรม ประสบการณ์ และระบบที่แตกต่างกันของชุมชนต่างๆ ความหลากหลายของชุมชน ดังนั้นขอบเขตของ “ท้องถิ่น” ในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไม่ตายตัวแน่นอนขึ้นอยู่กับผู้ศึกษาประสงค์ที่จะทำความเข้าใจกับประเด็นอะไร และยังสัมพันธ์กับแนวคิดของ Sattayanurak (2005) และ Sasiwongsaroj (2013, pp. 107-132) ที่ให้แนวคิดเกี่ยวกับการเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเข้ากับหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนว่า การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นการเริ่มต้นรื้อฟื้นความทรงจำร่วมของสังคมในระดับชุมชนอย่างเป็นธรรมชาติ ที่เป็นการร่วมมือกันระหว่างครู นักเรียน ผู้ปกครอง ผู้รู้ใน

ท้องถิ่น และนักวิชาการเพื่อค้นหาอดีตของตนเองอันเป็นเสมือนต้นธารแห่งชีวิตและจิตวิญญาณของชุมชนที่สืบสานจากบรรพบุรุษ เรื่องราวดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่ท้าทายให้ค้นหา สืบเสาะอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งสอดคล้องกับความอยากรู้อยากเห็นของนักเรียนในช่วงวัยประถมศึกษาและมัธยมศึกษา องค์ความรู้ที่ได้นั้นจะเป็นตาข่ายของความทรงจำเล็กๆ ที่ทุกคนร่วมกันถักทอขึ้นมาเพื่อให้ได้เรียนรู้จดจำและสืบสานต่อไป

2. ด้านการพัฒนาหลักสูตร

ในส่วนของการจัดขอบข่ายและลำดับประสบการณ์การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นไปตามแนวคิดในการออกแบบหลักสูตรของ Pilanthanonond (2003) และ National Council for the Social Studies (2010) ที่กล่าวถึง มโนทัศน์เรื่องกาลเวลา ความต่อเนื่อง และการเปลี่ยนแปลง (Time, continuity and change) ซึ่งเป็นมโนทัศน์สำคัญทางสังคมศึกษาและประวัติศาสตร์ กล่าวคือ ผู้เรียนในระดับประถมศึกษาควรได้มีประสบการณ์เกี่ยวกับโลกในอดีต ซึ่งมักเป็นในรูปแบบประวัติตนเอง ครอบครัว ชุมชนท้องถิ่น เช่น บันทึกทางประวัติศาสตร์ ภาพถ่าย ของเก่า สิ่งประดิษฐ์ ของส่วนตัว ของใช้ในครัวเรือน และสถานที่สำคัญในชุมชนที่ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอดีต โดยให้ผู้เรียนเปรียบเทียบอธิบายเรื่องราวในอดีตกับสังคมอื่นๆ ในรูปของนิทาน ตำนาน และเรื่องเล่า ทำให้เด็กได้พัฒนาความเชื่อและค่านิยมที่เหมาะสมในครอบครัวของเขากับในสังคมอื่นที่มีประเพณีที่แตกต่างจากตน และเมื่อเด็กขยายความรู้ความเข้าใจในเรื่องนี้ออกไปยังชุมชนท้องถิ่น เขาก็ได้เรียนรู้มรดกทางวัฒนธรรม วิธีการสืบทอดมรดกเหล่านั้น ได้พัฒนาความเข้าใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและความต่อเนื่องของเหตุการณ์ เรื่องราวต่างๆ ในชีวิตของเขา ครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และบริบททางสังคมที่อยู่รายล้อมตัวเขาทั้งในระดับภูมิภาค ประเทศ และโลก

หลังจากได้กรอบโครงสร้างหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตามแนวคิดการศึกษาอิงถิ่นฐานตั้งแต่วัยชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ผู้วิจัยนำกรอบโครงสร้างหลักสูตรมายกร่างหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตามแนวคิดการศึกษาอิงถิ่นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เพื่อเป็นตัวอย่างในการนำหลักสูตรไปทดลองใช้ ซึ่งหลักสูตรมีองค์ประกอบ ได้แก่ ความสำคัญและความจำเป็นของหลักสูตร หลักการของหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตร คำอธิบายรายวิชา โครงสร้างหลักสูตรและสาระการเรียนรู้ แนวการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ แนวทางการวัดและประเมินผล และสื่อการเรียนรู้และแหล่งเรียนรู้ โดยนำผลการสังเคราะห์การผสมผสานแนวคิดที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เข้าด้วยกัน ได้แก่ แนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของไทย การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดการศึกษาอิงถิ่นฐาน และกระบวนการเรียนรู้ตามแนวทฤษฎีวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมากำหนดเป็นรายละเอียดในแต่ละองค์ประกอบของหลักสูตรแล้วจัดทำเอกสารประกอบหลักสูตร ผลการตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรโดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า หลักสูตรมีความเหมาะสมมากถึงมากที่สุดและนำไปทดลองใช้ได้บรรลุผลตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ทั้งนี้เป็นผลจากหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นดำเนินการออกแบบและสร้างหลักสูตรตามกระบวนการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรซึ่งได้จากการสังเคราะห์รูปแบบของหลักสูตรตามกระบวนการทัศน์การพัฒนาหลักสูตรแบบธรรมเนียมนิยม (Traditional paradigm) ร่วมกับกระบวนการทัศน์การพัฒนาหลักสูตรเชิงสร้างสรรค์ความรู้ (Constructivist paradigm) และการพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดการศึกษาอิงถิ่นฐาน (place-based education) ที่เน้นว่า หลักสูตรสถานศึกษาควรบูรณาการสาระความรู้สากลเข้ากับทรัพยากรท้องถิ่น (Wattanatorn & Thongthaw, 2007) และสัมพันธ์กับแนวคิดของ Rittidet (2011) ที่กล่าวถึง การประยุกต์องค์ความรู้

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเข้าสู่ระบบการศึกษาในโรงเรียนว่า โรงเรียนเป็นกลไกสำคัญที่มีอำนาจชี้แนะนิยามความหมายของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่จะก่อให้เกิดความทรงจำร่วมของชุมชนในลักษณะที่ตระหนักถึงคุณค่าของตัวเองได้ เหตุฉะนั้นหนทางหนึ่งในการรื้อฟื้นสำนึกประวัติศาสตร์ที่เป็นความทรงจำร่วมของชุมชนดังกล่าว จึงควรเริ่มต้นในหลักสูตรของสถานศึกษาตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลายหรือชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นขึ้นไป ในหลักสูตร “ท้องถิ่นศึกษา” นั้นเปิดกว้างให้ครูอาจารย์สามารถสร้างเนื้อหาและกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเองได้อย่างเสรีอยู่แล้ว แต่ในช่วงเวลาที่ผ่านมาเนื้อหาส่วนใหญ่ที่นิยมนสอนกันคือ เนื้อหาของหลักสูตรสำเร็จรูปซึ่งเป็นประวัติของจังหวัด อำเภอ และประวัติของบุคคลสำคัญในท้องถิ่นมากกว่าเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับชุมชนของตนเองที่มีขอบเขตย่อยๆ ลงไป ในอีกส่วนหนึ่งของหลักสูตรท้องถิ่นที่ผ่านมาก็จะสอนในลักษณะที่เป็นกิจกรรมเพื่อให้เกิดผลิตภัณฑ์ทางด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ เช่น การทำขนม งานจักสาน งานปั้น และงานไม้ต่างๆ เป็นต้น การสอนในลักษณะนี้แม้จะมีประโยชน์ที่ช่วยสืบสานความรู้ของบรรพบุรุษ ทั้งยังทำให้ผลผลิตเหล่านั้นกลายมาเป็นสินค้าที่มีมูลค่าเทียบเท่าสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ได้ แต่นี่ก็เป็นส่วนหนึ่งเท่านั้นของหลักสูตรท้องถิ่นที่มุ่งผลสำเร็จมากเกินไป โดยมองไม่เห็นที่มาที่ไปของภูมิปัญญาเหล่านั้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการพัฒนาหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นเรื่องราวต่างๆ ที่ปรากฏอยู่มากมายในท้องถิ่นนั้นๆ ท้องถิ่นจึงเป็นแหล่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์และสามารถนำการศึกษาวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไปใช้ได้โดยตรงกับนักเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา การศึกษาหลักฐานเบื้องต้นจากท้องถิ่นจะช่วยให้การศึกษาจากตำราได้ข้อเท็จจริงชัดเจนขึ้น เรื่องราวที่มีปรากฏอยู่ในท้องถิ่นของผู้เรียนมีหลายด้านซึ่งสามารถทำการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมได้ เช่น การอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน พัฒนาการของชุมชน การเปลี่ยนแปลงเหตุการณ์สำคัญ วัฒนธรรมประเพณี วิวัฒนาการด้านต่างๆ เป็นต้น การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจะมีผลต่อการทำความเข้าใจในประวัติศาสตร์ของประเทศไทยชัดเจนยิ่งขึ้น ยิ่งมีการศึกษาค้นคว้าเรื่องราวของท้องถิ่นมากเท่าใด การค้นพบข้อเท็จจริงต่างๆ ก็ยิ่งเพิ่มความเข้าใจเกี่ยวกับท้องถิ่นของตนมากขึ้น เนื่องจากว่าท้องถิ่นใดๆ ต่างก็เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ชาติ การศึกษาค้นคว้าทางประวัติศาสตร์จะพบหลักฐานความเป็นมาของการตั้งถิ่นฐาน เชื้อชาติเผ่าพันธุ์ ขนบธรรมเนียมประเพณี และความสัมพันธ์กับชุมชนหรือท้องถิ่นอื่นๆ การสอนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจึงช่วยให้การสอนประวัติศาสตร์ชาติในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาเกิดผลดีมากยิ่งขึ้นด้วย

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ผู้วิจัยยังคงสนใจประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในเขตลุ่มน้ำและภูมิภาคอื่นๆ ของประเทศไทย อาทิเช่น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นชุมชนลุ่มแม่น้ำสะแกกรัง ในเขตจังหวัดอุทัยธานี ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นชุมชนลุ่มแม่น้ำท่าจีน ในเขตจังหวัดนครปฐมและสุพรรณบุรี ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นชุมชนลุ่มแม่น้ำปิง ในเขตจังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น ว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นระดับชุมชนที่ประกอบด้วยเครือข่ายหลายๆ หมู่บ้านรวมกัน หมู่บ้านดังกล่าวนี้มักจะตั้งถิ่นฐานอยู่ในสภาพแวดล้อมหรือระบบนิเวศเดียวกัน จึงมีการทำมาหากินและการประกอบอาชีพคล้ายๆ กันเป็นส่วน

ใหญ่ เช่น ชุมชนชาวนา ชุมชนชาวประมง ชุมชนในเขตป่าเขา หรือชุมชนในเขตป่าพรุ เป็นต้น นอกจากนี้การศึกษาในระดับดังกล่าวยังหมายรวมถึงชุมชนที่มีศูนย์กลางระดับ “ย่าน” หรือ “ตลาด” ที่ตั้งอยู่ในเมืองขนาดใหญ่และชุมชนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์อีกด้วย การศึกษาในระดับชุมชนที่มีขอบเขตไม่กว้างขวางมากนักดังกล่าว นับว่าเป็นสิ่งที่น่าสนใจและมีความเป็นไปได้มากโดยเฉพาะการจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาที่ยังขาดเอกสารในลักษณะประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอยู่เป็นอันมาก สำหรับเนื้อหาที่ควรศึกษาในระดับนี้จะประกอบไปด้วยเรื่อง การตั้งถิ่นฐาน การทำมาหากิน เศรษฐกิจและการเมืองซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์ระดับชุมชน เพราะเรื่องดังกล่าวจะโยงไปสู่การใช้ทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางสังคม สิทธิชุมชน อำนาจและภูมิปัญญาต่างๆ นอกจากนี้ก็ยังสามารถศึกษาความคิดและความรู้สึกของประชาชนที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ อันกระทบถึงชีวิตของพวกเขาได้อีกด้วย ดังได้กล่าวแล้วว่า การศึกษาประวัติศาสตร์ระดับชุมชนนี้เป็นการศึกษาในพื้นที่ที่ไม่กว้างขวางมากนัก จึงมีความเป็นไปได้ที่จะศึกษาให้เห็นถึงประสบการณ์หรือกิจกรรมในทุกๆ ด้านของประชาชนอย่างเป็นองค์รวม ซึ่งถ้าเป็นดังนี้แล้วก็จะส่งผลต่อการเรียนรู้และเกิดความเข้าใจวิถีชีวิตของประชาชนในแต่ละท้องถิ่นที่หลากหลายได้อย่างลึกซึ้งและรอบด้าน อันเป็นเป้าหมายของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอย่างแท้จริง

References

- Connelly, F. M., & Clandinin, D. J. (1990). *Teacher as curriculum maker*. University of Alberta.
- Cornbleth, C. (1990). *Curriculum in context*. London: Falmer Press.
- Danker, A. C. (2003). Multicultural Social Studies: The local history connection. *The Social Studies*, 94(2), 111-117.
- Kesmanee, C., & Charoensri, K. (2006). A synthesis of research report: The research project on central region local history. Bangkok: Thailand Research Funds. [in Thai]
- National Council for the Social Studies (NCSS). (2010). *Expectations of excellence: Curriculum standards for social studies*. Silver Springs, MD. Retrieved December 10, 2010, from <http://www.socialstudies.org/standards/foreword>
- Ornstein, A. C., & Hunkins, F. P. (2008). *Curriculum: Foundations, principles and issues* (5th ed.). Boston: Allyn and Bacon.
- Pilanthananond, N. (2003). *From curriculum to learning unit*. Bangkok: Thaiwattanapanich. [in Thai]
- Rittidet, P. (2011). Local youth historical research for students based learning reform, northeast Thailand. *Journal of social sciences*, 7(2), 224-227.

- Sasiwongsaroj, K. (2013). The central region amid a wave of changes: A synthesis of research projects on local history of the central region by youth historians. *Journal of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University*, 30(2), 107–132. [in Thai]
- Sattayanurak, A. (2005). *History for community: New directions of local history education*. Bangkok: Thailand Research Funds. [in Thai]
- Sueb wattana, T. (2011). *Principles and approaches for local history education*. Bangkok: Inthanin Publishing. [in Thai]
- Thongthaw, S. (2008). Evolution of curriculum theory and frameworks for developing alternative curriculum innovation. *Journal of Education, Naresuan University*, 10(3), 91-124. [in Thai]
- Wallipodom, S. (2011). *Development of Thai culture and society*. Bangkok: Muangboran. [in Thai]
- Wattanatorn, A., & Thongthaw, S. (2007). The development of Bann Thawai's mediated economics curriculum for sustainable wood-carved business. *Journal of Population and Social Studies*, 16(1), 105-116.